

NÉMETH ANIKÓ

A magyar angol nyelvoktatás versenyképessége

ALKALMAZOTT HUMÁNTUDOMÁNYI INTÉZET

nyelvoktatás, angol nyelvoktatás, nyelvtudás, tanítás és a tanulás tanulása

A dolgozat röviden megvizsgálja, hogy mit is jelent a versenyképesség a magyar nyelvoktatásban, és van-e összhang az új kihívások és a nyelvtanításba, valamint a nyelvtanulásba fektetett munka között. Egyáltalán köztudott-e a tanulás és a tanítás tanulásának a fogalma, és a nyelvtudást megkövetelő igényes munka jelentősége?

A dolgozat témájának az alapja a következő két fő gondolat:

1. Egy ország versenyképessége összefügg a lakosság nyelvtudásával (sajnos manapság már saját anyanyelvünket is említhetnénk), idegen nyelvi kommunikációs készségeivel és képességeivel. Ezek pedig függenek a szándéktól, a lehetőségtől és az igényes munkától, és attól, hogy milyen szintű szakmai és emberi segítséget kapnak a nyelvtanárok az új oktatási igények kiszolgálásában.
2. A nyelvtudás nem teszt- és bizonyítvány/certificate függő, ahogyan ezt a nyelvet még nem beszélők, vagy valamilyen szinten beszélő magyarok gondolják. Az előbbi szükséges, hogy ellenőrizzük a nyelvi képességeket és készségeket, vagy mérjük a tudást/ a tanulás szakaszait, az utóbbi pedig, hogy igazoljuk a tudásunk szintjét.

A dolgozat **célja**, hogy felhívjam a figyelmet arra, hogy Magyarországon a nyelvoktatásnak, elsősorban az angol nyelvoktatásnak, milyen problémákkal kell szembesülnie és mihamarabb megoldania, ha a nyelvtudásunk és az oktatásunk versenyképes akar maradni/lenni. Ezért, ha csak gondolat szintjén is, választ szeretnénk kapni erre a kérdésre. Röviden a következő fogalmak jelentését fogom vizsgálni: **szándék, lehetőség, munka, tanulás és tudás, a „tanítás és a tanulás tanulása” mint igény és valóság.**

Ma már nem kérdés, hogy egy ország versenyképességében a nyelvoktatás gazdasági 'tétel'. De mit és hogyan, és milyen gyorsan változtasson az oktatásunk, ezen belül a nyelvoktatásunk, röviden: a gyakorlatunk, hogy a nyelvtudás ne csak a szülők, hanem a tanulók igénye is legyen, és a tanulás ne fejeződjön be a vizsgabizonyítvány megszerzésével, és ne is ez legyen a végcél, hanem a tudás és a folyamatos tanulás.

Véleményem szerint, ha versenyképes nyelvoktatásról beszélünk, akkor számba kell vennünk az elmúlt években feltett és még válaszra váró, valamint az oktatás levegőjében lógó, szavakban meg sem fogalmazott, de a gyakorlatban már sürgető kérdéseket, mint például:

- hogyan fognak az integrált oktatás keretén belül idegen nyelvet tanulni a magyar nyelvet is alig beszélő tanulók,
- a súlyos tanulási nehézségekkel küzdők, és
- a szociális hátrány minden nehézségét megélő tanulók?
- hogyan változtatnak a gyakorlatukon a nyelvtanárok, akik képzésében még gondolat szintjén sem szerepeltek ezek a 'tételek'?

Először is próbáljuk megfogalmazni, hogy mit értünk a nyelvoktatás **versenyképességén**. A tudományosság igénye nélkül talán elfogadható a következő, nyelvtanári tapasztalatokon alapuló, vélemény:

Versenyképes annak az országnak a nyelvoktatása, amely nemcsak minőséget produkál, vagyis kitűnő nyelvtudással rendelkező elitet képez, hanem a mennyiséget, a tömegoktatást is minőséggel tölti meg, azaz a napi gyakorlatban idegen nyelvet nehézség nélkül használatát nevel.

Természetesen ez nem azt jelenti, hogy az angol nyelvoktatásunknak nem ez lenne a célja. A célok ismertek, és az ezek megvalósítását segítő tudásanyagok, módszerek és technikák már jó pár éve a tanárképzés és a tanítás eszközei, mégis, véleményem szerint, úr táton az elmélet és a gyakorlatunk között. Mit értek ezen? Ha csak azt vesszük figyelembe, hogy a nyelvoktatással, de általában az oktatással kapcsolatban milyen igényeket és princípiumokat fogalmaznak meg a szakemberek, hogy csak egy párat soroljak fel, mint például:

- a tanár fejlődése egy életen át tartó folyamat legyen,

- a tanítást tudás gazdag hivatással kell átalakítanunk,
- a tanárképzést rugalmassá kell tennünk és
- önállóságra kell nevelnünk,
- a tanárok fejlődésének és teljesítményének az iskola igényeivel is összhangban kell lennie¹ akkor, végiggondolhatjuk, hogy a saját szakmai 'küzdőterünkön' ezeket a problémákat milyen szinten oldottuk meg, netán egyedül kell megküzdenünk ezekkel a kihívásokkal. Hogy ezekre a kérdésekre választ kaphassunk, a nyelvtanároknak a következő fogalmakkal is tisztában kell lenniük:

- befogadó iskola,
- integrált oktatás,
- új értékelési (intézmény, tanár és tanulói) rendszerek, módszerek,
- távoktatás (e-learning),
- a gazdaság igényeivel változó emberi, szakmai kihívások, valamint a szülői és tanulói igények.

Hogy megértsük a versenyképesség és a magyarok nyelvtudásának a kapcsolatát, érdemes érinteni az utóbbi fogalom, vagyis a **(Nyelv)Tudás** kérdését is. A nyelvtudás, véleményem szerint, hacsak nem gyermekkorban az adott nyelvetterületen, vagy felnőttkorban az adott nyelvi kultúrában való hosszabb együttélés és tanulás során szerzik meg a tanulók, nem az elvégzett 'unitok' és a tananyag, vagy a tesztek mennyiségétől függ, a nyelvtudásért meg kell dolgoznunk. Ennek a tudásnak a megszerzése kemény és igényes munka. A munka szó itt tanulást jelent, mégpedig a tanuló és a tanár tanulását, természetesen más-más szinteken. Az utóbbit Kópatakiné Mészáros Mária a *tanítás tanulásának* nevezi, vagyis:

„A tanulás... állandó belső konstrukció, a belső világ folyamatos épülése. Amikor tanulunk, akkor az elsajátítandó információt értelmezni próbáljuk. Ez az értelmezési folyamat a korábban már elsajátított ismeretek bázisán zajlik. Ezért van kritikus szerepe a megelőző tudásnak. Ha a megelőző tudás kellően szervezett, mozgósítható, könnyen előhívható, akkor esély van arra, hogy az új információ értelmezése sikeresen lejátsszódik, és a tanulás folyamatában a tudat mintegy lehorgonyozza a meglévő rendszeréhez az új tudást.²

A nyelvtudás fogalma különböző szinteket takar. Mást értenek nyelvtudáson

- a nyelvtanárok,
- a nem nyelvtanárok,
- a tanulók,
- a szülők és
- a speciális tudást igénylők.

Már évek óta a terítékünkön van a tanulói igények kiszolgálása is. Hiszen más nyelvi képzést igényel egy leendő orvos, mint a külföldön munkát kereső kétkezi munkás. Egy bizonyos nyelvi szint után – bármennyire is más anyagokkal és módszerekkel tanítják a célcsoportokat egy dolognak mégis közösnek kell/kellene lennie, és ez nem más, mint az igényes munkára való nevelés. Ezt azért hangsúlyozom, mert valószínű, hogy igen elterjedt az a szülői és tanulói 'igény', hogy a lehető legrövidebb idő alatt, csakis a legfontosabbakat tanítsák meg nekik, nem kell nyelvtanozni, csak gyorsan tanuljanak meg 'kommunikálni'. Legyen meg a nyelvvizsga papír, és máris nyert ügyük van. E felfogással és hozzáállással kell egyeztetni mindazokat az igényeket, amiket a világunk megkövetel tőlünk. Tehát, hogyan lesz az az egyén versenyképes, aki 10 évi nyelvtanulás után is rácsodálkozik, hogy nem a szó első jelentését kell kikeresnie a szótárból (ha egyáltalán megnézi, hiszen ki is lehet következtetni a jelentést a már fejből idézett popdalok szövegei alapján), hogy számít a hangsúly, a hanglejtés, és az adott nyelvi kultúra sajátágaiban gyökerező szófordulatokat és kifejezéseket nem lehet szó szerint lefordítani.

A *szándék* többnyire már megvan a diákban és a szülőben is, de ez akkor szolgálja egy ország gazdaságát és vele együtt a versenyképességét is, ha a nyelvtanulási szándék nemcsak gazdasági, szülői és finanszíris kényszer, hanem igényes munkával párosul.

¹ Ezekkel a kérdésekkel részletesebben foglalkozik az ÚPSZ 2007/1 kiadványban közölt cikk.

² (<http://www.oki.hu/printerFriendly.php?tipus=cikk&kod=eselynovelo-Kopatakiné-Tanulas.>) Országos Köznevelési Intézet, 2007/01.

Ami pedig a lehetőségeket illeti: különböznek az egyén, az iskola és az intézményrendszer lehetőségei. Egyre több szülő küldi nyelverterületre a gyereket tanulás céljából. A diákok többsége azonban kényszernek tartja, és így is éli meg a nyelvtanulást. A tanulás kemény munka, és nincs az a nemzeti, iskolai, intézményi tanterv, mely kényszerrel be tudná 'vasalni' ezt a munkát. A tanulás és a tudás utáni igényt viszont lehetőségként fel tudja ajánlani a nyelvtanár. Egy közgazdásznak valószínű, hogy eszébe sem jutna a versenyképesség fogalmát a szándékkal és a lehetőséggel összekapcsolni, de bölcész és nyelvtanári mivoltomban azt gondolom, hogy a tudás és a tanulás/tanítás tanulása utáni igény nélkül a szándék és a lehetőség nem elegendő. Ha pedig a tanulás során fel sem merül az igényes munka, akkor a nyelvtudás versenyképessége valóban megkérdőjelezhető.

Az *igényes tanulás*, ne tagadjuk, sok munka, küzdelem, és ennek a végeredménye a nyelvtudás, mely állandó csiszolásra és fejlesztésre szorul. Jó, ha tudatosul a diákban, hogy a nyelvvizsgálóval kezdődik igazán a tanulás.

Tehát azt a tanulói hozzáállást kell megváltoztatnunk, hogy megszerezhetjük a nyelvtudást egy adott nyelvvizsgára való felkészüléssel, főleg tesztekkel, hogy szótározás, szótanulás és igényes szövegek (újságok, irodalom) olvasása nélkül is elboldogulunk. Fonetikus jelek? Minek! Hallgatjuk a popzenét, onnan megtanuljuk a kiejtést. A lényeg, hogy kommunikáljunk, vagyis minél kevesebb erőbefektetést jelentsen a tanulás, miközben elvárjuk a tanároktól, hogy tudjanak mindent, legyenek pszichológusok, gyógypedagógusok, elemzők, és vegyék figyelembe a diákok egyéni igényeit is.

Ezzel szemben a tanárok igényei, hogy

- csakis a szakmájukkal foglalkozhassanak,
- gyakran eljuthassanak az adott nyelverterületre, konferenciákra és
- szorgalmas, motivált diákjaik legyenek, akik kérdezni is tudnak.

Viszont a rideg **valóság**, véleményem szerint, a következő:

- a jó színvonalú tanárok megfelelő kínálata és megtartása kétséges,
- alulértékelt a tanári munka,
- a férfi tanárok elhagyják a pályát, és
- egyre több szociális, tanulási és pszichés problémával küzdő tanuló ül a padokban.

Ezt a valóságot kell összhangba hozni a torz és a hiteles igényekkel, és az utóbbi teljesüléséhez vezető igényes munkára való neveléssel. Igény a gyors, a lehető legkisebb befektetéssel járó nyelvtanulás, ám a szakembereknek a sok munkát követelő ismeretszerzést és tanulást kell preferálniuk. Ez a versenyképesség alapja.

ANIKÓ NÉMETH

Competitiveness of teaching English in Hungary

This paper intends to enhance our understanding of what we should mean by marketable knowledge of languages in Hungary. And how professionals can cope with the expectations of learners, that is, to acquire language skills and abilities quickly, preferably with little work, in a context where the problems of integration, segregation and teaching special types of learners have to be also solved.